

Mainstreaming sociálního začleňování

Mainstreaming sociálního začleňování
© SKOK

Autorky:

MUDr. Milena Černá

Mgr. Jitka Košťálová

Mgr. Zuzana Zajarošová

Projekt je financován
z prostředků Evropského
společenství a Ministerstva
práce a sociálních věcí ČR.
Finanční partneři neručí za
obsah materiálů.

Název:

Mainstreaming sociálního začleňování –
příležitostná publikace v rámci projektu Stop sociálnímu vyloučení
financovaného z prostředků EU a MPSV ČR

Autorky: MUDr. Milena Černá, Mgr. Jitka Košťálová, Mgr. Zuzana Zajarošová

redakční úprava MUDr. Milena Černá

Grafická úprava: Lukáš Fritz

Tisk: TNM

Vydal SKOK o. s. v Praze v roce 2007

MAINSTREAMING SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ

MUDr. Milena Černá, SKOK o. s.

Motto:

„Ačkoliv Česko vykazuje v průměru nízké ukazatele chudoby a sociálního vyloučení, jsou i v určitých českých regionech a lokalitách příjmy některých skupin obyvatelstva stále hluboko pod hranicí chudoby.“

Karel Schwarz, předseda Asociace nestátních neziskových organizací v České republice

Obsah:

1. Úvod a definice
2. Orientace na člověka
3. Komunitní plánování
4. Zpětná vazba
5. Hlavní úkoly mainstreamingu sociálního začleňování
6. Obec a její politická reprezentace
7. Kraj a jeho politická reprezentace
8. NNO zabývající se chudobou a sociálním vyloučením
9. Politikové a NNO
10. Hlas lidí žijících v chudobě
11. SKOK o. s. a jeho role v politice mainstreamingu sociálního začleňování
12. O projektu Stop sociálnímu vyloučení
13. Doporučení

ÚVOD A DEFINICE

Patrně nejjednodušší výklad pojmu mainstreaming je, že **určitý záměr je zahrnut v hlavním proudu, ovlivňuje jej a spolu s ním působí**. Mainstreaming ve spojení s dalšími pojmy může působit nepochopitelně. Nicméně těžko bychom hledali ekvivalent onoho dění, kdy se v hlavním proudu setkávají jednotlivé aspekty lidské existence. Naučí-li se politik myslet s tykadly vysunutými do okolí, aby mu žádný z těchto aspektů lidské existence neušel, stane se nepochybně prozíravějším a jistějším ve svých rozhodnutích.

Nejčastěji se setkáváme s pojmem mainstreaming ve spojení s gender¹, veřejným zdravím, staršími lidmi, sociálním začleňováním.

¹ Gender angl. „rod“, označení zdůrazňující, že sexuální odlišnost je formována více kulturou a společností než biologickým určením. Termín označuje „sociální pohlaví“ na rozdíl od biologického pohlaví, daného souhrnem anatomických, morfologických a fyziologických znaků.

Mainstreaming sociálního začleňování je pojem vytvořený pro politiky. Dodává politickým úvahám a rozhodnutím vyšší dimenzi, širší dosah a souvislost s ostatními aspekty, uplatňujícími se při vyjednáváních, při rozhodovacích a schvalovacích procesech. Proto je mainstreaming sociálního začleňování součástí politického vzdělávání.

Můžeme použít také jednodušší výklad: **Myslete na chudobné a vyloučené ze společnosti.**

Zabývá-li se politik rovností mužů a žen, stářím či chudobou, dostává se mu lehce nálepky „ochránce lidských práv“, již nikoliv všichni voliči chápou jako pozitivní. Nejde o to, že rovnost mužů a žen je ve východoevropských zemích tradičně opomíjená, že každý, kdo předčasně nezahyne nebo neumře, se dočká problémů stáří, a že chudoba určité vrstvy obyvatel zneschopňuje až ochromuje, a tak je vylučuje z lidské pospolitosti. Je přirozené, že jednotlivé okruhy problémů se řeší v celku i v jednotlivostech. O to se však v daném kontextu nejedná. To nejdůležitější je trvalé vědomí daného aspektu při jakémkoliv procesu změny, které politik zužitkuje k veřejnému prospěchu.

Tyto aspekty řídí uvažování politika při řešení určitého problému od začátku do konce. Od získávání informací, konzultací s odborníky a dialogu s nimi až do stadia rozhodování. Ve všech mainstreaming agendách – gender², veřejné zdraví, stáří, chudoba a jiné – je cílem zvládnutí kompetencí orientovaných na člověka. To, že jsou mainstreamingové strategie orientovány na lidi, jimž mají přinést užitek především tím, že chrání ohrožené a vyloučené, je zařazuje do kategorie podpory a ochrany lidských práv.

Mainstreaming proti chudobě a sociálnímu vyloučení znamená zahrnutí této agendy nejen do sociální politiky, ale i do politik ovlivňujících další stránky lidského života a života společnosti. Promítá se do strategických rozhodnutí v sociální politice, vzdělávání, zdravotnictví, regionálním rozvoji, kultuře, spravedlnosti a financích. Jeho nejvýraznější charakteristikou je změna přístupu, která usiluje o nadhled a širší chápání daného problému. **Cílem je vyhledat nástroje k uskutečnění změny přístupu** a použít je k ovlivnění stávajících principů v jednotlivých politikách.

Mainstreaming sociálního začleňování slouží k tomu, aby si politikové na lokální, regionální i centrální úrovni uvědomili vzájemné vazby při realizaci politik sloužících ohroženým a sociálně vyloučeným skupinám a při svých rozhodnutích je brali v úvahu.

ORIENTACE NA ČLOVĚKA

Položíme-li otázku: Kdo jsou ti, na které je mainstreaming sociálního začleňování zaměřen? dostaneme různé odpovědi:

- **obyvatelé** – pojem, který užívá statistika
- **lidé** – řeknou sami o sobě
- **občané** – řeknou politici

Už z tohoto jednoduchého porovnání je patrné, jak různorodé nahlížení na lidi, kterým politikové slouží, řídí jejich uvažování a následné kroky. Není rozhodné lhůstojné, jakých slov politik používá, dostane-li se na úroveň, v níž musí řešit otázky sociální.

² Gender mainstreaming – soustavné prosazování priorit a potřeb žen a mužů ve všech druzích politik a opatření s cílem dosáhnout rovnosti žen a mužů.

V sociálním systému jsou občany státu v nezmenšené míře:

- lidé s duševním onemocněním
- lidé s mentálním postižením
- lidé se smyslovým postižením
- lidé s poruchami mobility
- osoby v krizi a sociálně nepřizpůsobené
- znevýhodnění mladí dospělí
- dlouhodobě nezaměstnaní
- lidé žijící v chudobě a sociálním vyloučení
- senioři, zejména osamělí senioři
- lidé dlouhodobě nemocní
- příslušníci etnických minorit
- děti s kombinovaným postižením
- děti s nařízenou ústavní výchovou
- lidé se závislostí na omamných a psychotropních látkách
- oběti násilí
- rodiny s dětmi, zejména s větším počtem dětí
- rodiny neúplné a rodiče s druhým partnerem

Pro politiky může být některý z pojmů nadbytečně dlouhý či komplikovaný, a tak ke každé právě vyjmenované skupině lze najít zkratkovitě pojmenování, které zní sice familiárně, ve svých důsledcích však je pro danou cílovou skupinu diskriminační. Za všechny uvedeme příklad lidí s mentálním postižením, „dobromyslně“ nazývanými „mentálové“. Familiárnost nebo dobromyslnost, obojí je pro politika nepřijatelné. Lidé s mentálním postižením mají zrak, sluch a navíc ještě jeden smysl vnímající dobré a špatné. Tak rozpoznávají, že ti, kdo je nazývají „mentály“, nepatří k těm, kdo by jim rádi pomohli. Tento příklad je jednoduchou pomůckou, jak také vykládat mainstreaming sociálního začleňování. Od názvů a přezdivek dochází k řetězení dalších pojmů, výkladů a postojů³.

Některé z handicapovaných skupin občanů se snáze stávají politickým tématem. Určité politické strany tíhnou k ochraně a preferenci rodin s dětmi, jiné k dětem týraným a žijícím mimo vlastní rodinu. Každá z výše uvedených kategorií se může stát předmětem politické řevnivosti až politického boje. Záleží na tom, jak je toto téma přijímáno na veřejnosti, a jaká je okamžitá situace, daná například medializací jednotlivých případů. S pomocí přípravy ve stylu „mainstreaming sociálního začleňování“ se může leccos zdařit – včetně prosazení zásadní změny.

³ V této záležitosti dal zvláště dobrý příklad americký federální zákon „O Američanech se zdravotním postižením“. Každý z lidí se zdravotním postižením je nejprve občanem státu, a pak teprve tím, kdo se prodírá životem se svým handicapem. Jméno, jakým zdravotně postižený sám sebe někdy žertovně nazývá, není důvodem pro politiky, odborníky, zřizovatele a poskytovatele sociálních služeb, aby je užívali také.

KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ

aneb nabídka služeb nebo zjišťování potřeb uživatelů?

Dřívější systém definoval typy sociálních služeb, do nichž se lidé v obtížných životních situacích museli „vejít“. Dnes převažuje orientace na klienta – uživatele/ku. Na jejich potřeby se ptáme, pokoušíme se je zobecnit a začlenit do strategických plánů obce a kraje, zohlednit je v legislativních úpravách.

Mainstreaming sociálního začleňování se zaměřuje na lidi v obtížných životních situacích. Nerozhoduje, jak k sociálnímu či zdravotnímu handicapu došlo, zda vlastní vinou nebo vinou někoho druhého, případně z objektivních příčin, rozhoduje jen tato situace. Sociální služby jsou v tomto smyslu jedním z nástrojů sociálního začleňování.

Jaké jsou potřeby uživatelů sociálních služeb? A jak se je dozvíme?

Nástroje k zjišťování potřeb jsou například:

- dotazník
- proškolený pracovník, který vede řízený rozhovor
- místní noviny
- veřejné zasedání zastupitelstva

Lidé vesměs nevědí, co mohou požadovat. Zeptáme-li se, jsou jejich potřeby maličké. Chtějí do domova důchodců, ale rádi by si s sebou vzali psa. Proto při zjišťování potřeb lidí včetně uživatelů sociálních služeb je zapotřebí zapojit více lidí, než jen ty, kdo jsou zapojeni v poskytování sociálních služeb⁴. Dělá-li se anketa, důležitým zdrojem informací jsou nepřímí uživatelé (hlavně rodinní příslušníci, kteří se o lidi nemocné a postižené starají).

Před obdobím politických změn byly české rodiny zvyklé na to, že jim stát pomůže. Po politické změně roku 1989 mají problém v sociálních službách se vyznat. Mnoho uživatelů a nepřímých uživatelů se po roce 1990 odhodlalo založit společné stacionáře, vzdělávací programy pro své „nevzdělavatelné“ děti, fyzioterapii pro děti s kombinovanými vadami, „nevzdělavatelné“, které „nikdy nebudou chodit“, rehabilitaci zraku pro děti sotva rozpoznávající světlo a tmu, shánět finanční prostředky na digitální sluchadla, která neslyšící děti uvedou do světa zvuků a ještě mnoho jiného, na co bychom měli myslet, když hovoříme o mainstreamingu sociálního začleňování.

V současné době by mělo být pravidlem využívat silnou solidaritu uživatelů a nepřímých uživatelů, která se vyvinula v důsledku zavádění nových metod sociální práce. Je dobré povzbuzovat uživatele i nepřímé uživatele, aby si služby aktivně vyhledávali. V poradnách, po internetu, telefonem, e-mail, dopisy, osobní návštěvou.

Je dobré chovat se slušně k lidem, kteří sociální služby vyhledávají. A také stavět na oči příklady dobré praxe, tento nestárnoucí a účinný prostředek k pozitivnímu pohledu na život lidí ohrožených sociálním vyloučením či sociálně vyloučených.

Sociální služby je nezbytné nabízet tak, aby informace odpovídaly stavu vnímání či schopnosti porozumění dané skupiny obyvatel. Nevidomí, lidé s duševními onemocněními, neslyšící, lidé s mentálním postižením a další potřebují specifické informace ve formě obvyklé pro daný typ handicapu.

⁴ Po provedení dotazníkové akce se někdy zapomíná na to, že ne všichni porozuměli tomu, co zadavatel žádal. To, co vnímáme my jako jednoznačné, může druhý člověk vnímat jako něco jiného.

Ke zjišťování potřeb uživatelů sociálních služeb je komunitní plánování. Již jeho název napovídá, že proces zjišťování, reflexe a plánování vychází z konsenzu komunity, tedy pospolitosti lidí vedených společným/veřejným zájmem.

Může jí být obec, město, region, nejlépe se však realizuje tam, kde mají lidé k sobě blízko, a všechny tři složky – zjišťování, reflexe a plánování – se dějí na relativně vysokém stupni společného vědomí.

Skupina pro komunitní plánování se skládá vždy ze zástupců zřizovatelů, poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb. Místní situace, historie komunity a vztahy mezi lidmi jsou pro komunitní plán určující.

Komunitní přístup odhaluje bohatství pospolitosti, dává vyniknout společně uznávaným hodnotám a ponechává prostor pro rozvoj, hledání nových cest a vizí. Je opakem direktivního přístupu, který určoval život komunity v době totality. Ať už okresní tajemník, okresní hygienik nebo lékař jakoby byli vybaveni mocí rozhodnout o tom, co se bude a nebude podporovat, jejich postavení bylo dáno tím, že „jsou z okresu“. K tvořivosti, flexibilitě a zjišťování potřeb cílových skupin měl tento přístup dosti daleko.

Komunitní plánování uvádí na scénu demokratické principy, které jsou pro politika v postkomunistickém státě nepostradatelné. Jsou to **princip vyjednávání a princip partnerství**.

Komunitní plánování sociálních služeb se daří lépe tam, kde proběhly procesy příbuzného charakteru, jako například dlouhodobý projekt „Zdravá města“. Obyvatelé města, akční osobnosti včetně politiků byli vyzváni k společnému dílu, které měli zpracovat „na dlouhou trať“, a to v oblasti zdraví prospěšných aktivit. Žádný z projektů nekopíroval druhý, byly postaveny na znalosti místní komunity, lidí, žijících v městě s pocitem, že je jejich úkolem předat město v zdravém a udržitelném stavu. „Zdravá města“ nakonec vytvořila Národní síť zdravých měst, která s ostatními městy sdílí své specifické hodnoty a další projekty rozvíjeji.

Komunitní plánování má za cíl změnu přinášející veřejný prospěch. Na počátku procesu mohou být přítomny pouze these, vyznačující její rámec, konkrétní náplň se vytváří v procesu plánování. Nerozhoduje, zda proces směřuje od východiska přímo k cíli, nebo zda je křivolaký, s různými zápletkami, slabými a úzkými místy. Ostatně první varianta – od východiska k cíli – je ochuzena o důležitá poznání vznikající z dialogu, překážek a jejich překonávání a rozhodování o dalších postupech.

ZPĚTNÁ VAZBA

Mainstreaming sociálního začleňování sahá tedy od strategických rozhodnutí až po nabídku k uspokojení potřeb uživatelů sociálních služeb. Je to **proces**, který může být zpomalen neustálým ohlížením se za sebou a hodnocením jednotlivých kroků, o to však je hodnotnější a možná i úspěšnější. Nekonečným tím, že se oznámí na internetu zavedení té a té služby, ale ujištěním, že nabídka byla pochopena, akceptována a přijata. Povaha procesu určuje, jaký bude mít mainstreaming vliv na budoucí rozvoj.

Politik, který se neohlíží na zpětnou vazbu, tj. na to, co za sebou zanechává, jistě nezbuzuje důvěru. Plno politiků také stále otvírá nová témata, ale jen je položí na stůl, již je opouštějí.

Pro politickou činnost je nepochybně důležitým krokem kritické zhodnocení vlastních postupů, záměry počínaje a výstupy konče. Za každým ze svých kroků se ohlédneme a řekneme si: Byl to krok do prázdna nebo krok vpřed? Bylo to, co se stalo, jen plácnutím do vody nebo nastartovalo určitý obrat? Lze na tento krok navázat? Co zapůsobilo? Jaká politika bude účinná?

Připomene se úkol, prostředí, metoda a časová posloupnost

Připomenou se závěry, které poradili konzultanti, doporučení.

Zhotoví se přehled osobností, které mainstreaming sociálního začleňování podporují, a výstupy z diskusí s nestátními neziskovými organizacemi.

V tomto bodě je vhodné a užitečné, napíše-li se přehledná zpráva o tom, co bylo dosaženo Zprávu odsouhlasí spolupracovníci, event. partneři.

Strategie OMC⁵ – otevřená metoda koordinace – používá se od roku 2005. Znamená „měkké“ hodnocení porovnáváním různých stylů, přístupů a metod týkajících se jednoho určitého problému.

Tato strategie byla zavedena zejména k tomu, aby bylo možné porovnat politiky sociálního začleňování, boje proti chudobě, politiku zaměstnanosti a zaměstnavatelnosti i podporu rovných příležitostí v různých státech EU. Tak je možné kalkulovat s pojmy jako využití lidského kapitálu a nových strategií, míra sociální soudržnosti, adaptabilita. Všechny tyto aspekty se odvozují od nové Lisabonské strategie, která byla přijata v roce 2005. Mají se a mohou náležitě propojovat. Výhodou je možnost finančního vyjádření, které staví vedle sebe výdaje na prevenci chudoby a sociálního začleňování a výdaje potřebné k sanaci chudoby a sociálního začleňování v rámci tzv. sociálního státu. Jako příklad uvedeme dětskou chudobu. Společnost má nástroje, jak ji odstranit ještě dřív, než se projeví její zhoubné pozdní následky. Nemusíme být ekonomy, abychom pochopili, že **mainstreaming sociálního začleňování je ekonomicky výhodný.**

Hodnocení, jakkoli důležité, není systémovým krokem, ale uplatňuje se ad hoc v okamžiku, kdy byla učiněna strategická rozhodnutí, nebo i rozhodnutí na nižší úrovni. Mainstreaming sociálního začleňování je potřebuje, neboť musí být co nejvíce participativní. Vždy záleží na lidech, kteří se shodují v názorech, a jejich postavení ve společnosti je dostatečně silné, aby ovlivnili veřejné mínění. I média, jsou-li náležitě připravena, tomu pomáhají.

Sociální politika není chirurgický obor. V civilizované společnosti se tedy nebude politika starat o to, aby „vytrhl zkažený zub“, nýbrž aby lidi, kteří žijí s problémy, jež nedokážou sami vyřešit, přiměřeným způsobem zapojil do života komunity.

HLAVNÍ ÚKOLY MAINSTREAMINGU SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ

aneb nač musí člověk/politik stále myslet:

Potírat marginalizaci skupin osob žijících v odloučení od společnosti a poskytovat pomoc a podporu osobám žijícím v odloučených komunitách v oblastech:

- vzdělávání,
- poradenství v záležitostech partnerství, oddlužení, sociálních a zdravotních obtíží, hledání práce, pojištění osob a majetku aj.,
- přípravy na pravidelné zaměstnání směřující k uplatnění na trhu práce,
- bydlení a udržitelné prostředí pro komunikaci se sousedy a v institutech jako je škola, kostel, kultura a rodina,
- dostupnost sociálních služeb zaměřených na práci s vyloučenými komunitami

Myšlenka mainstreamingu sociálního začleňování dává představu o propojování oborů (bydlení, doprava atd.) a odvádí od nepraktického resortismu.

Může být definován jako začlenění rovných příležitostí do všech systémů, struktur, akcí, programů a projektů. **Mainstreaming sociálního začleňování působí napříč všemi resorty.** Není-li zabudován v principech, strategiích a praxi ústředních orgánů státní správy a parlamentu, je obtížné aplikovat jej na nižších úrovních veřejné správy.

OBEC A JEJÍ POLITICKÁ REPREZENTACE

Co mají za úkol obce/zastupitelé obcí

- Poskytovat podporu a radu dobrovolným sdružením a komunitním skupinám.
- Koordinovat aktivity jednotlivců a skupin, kteří se snaží vymýtit lichvu a enormní dluhy svých obyvatel.
- Hájit zájmy příjemců dávek sociální podpory a sociální pomoci.
- Zajímat se o to, jak se řeší zdravotní a sociální pojištění a jak fungují zdravotní a sociální služby.
- Podporovat přátelské vztahy a solidaritu mezi občany při jakékoliv příležitosti.
- Podporovat ekologické aktivity v souvislosti s vytvářením lidem přátelského prostředí.
- Zajímat se o specifické problémy žen a mužů.

Na lokální úrovni jsou většinou vztahy nezakryté, přímé od člověka k člověku. Obyvatelé se o záměrech politiků rychle dozvídají, často hodně neformálně. Planou-li spory, bývají také otevřené. Mainstreaming sociálního začleňování lze uskutečňovat takřka „v přímém přenosu“. Obvykle se vhodnými argumenty podaří zapůsobit na zastupitelstvo obce a výsledek se dostaví. Dobré příklady na úrovni obcí se přenášejí na vyšší úrovně, nejprve přirozeně na kraje a krajská zastupitelstva. Přirozeně vznikající příklady dobré praxe se zase přirozeně napodobují a multiplikují. Zde excelentním způsobem funguje tzv. **fenomén ozvěny**.

KRAJ A JEHO POLITICKÁ REPREZENTACE

Na krajské úrovni se vztahy realizují komplikovanějšími, odvozenými mechanismy. Obtížněji se získává názor veřejnosti. Více se uplatňuje moc politiků a síla politických stran. Nechceme posuzovat, zda se jedná o všeobecný, globální jev nebo české specifikum. Každopádně nestátní neziskové organizace musejí vyvíjet úsilí, aby kraje byly ochotny vytvořit podmínky pro jejich činnost, aby mohla být realizována relevantní partnerství.

Následující výčet je tedy spíše zbožným přáním než realitou, ale může být chápán také jako cíl, minimálně pro přechodné období.

Co mají za úkol kraje/zastupitelé krajů?

- Podporují šíření informací mezi partnerskými organizacemi, ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi organizují školení na specifická témata a rozvíjejí přiměřený výzkum sloužící jako základ pro lokální organizace.
- Zajišťují sociální služby pro lidi se zdravotním postižením, zařízení pro osoby závislé na omamných a psychotropních látkách, seniory, mládež v obtížných situacích. Zajišťují prevenci šíření pohlavních nemocí, plánují a organizují sociální prevenci, práci s mládeží.
- Rozvíjejí celoživotní vzdělávání.
- Berou v ochranu společenské změny dané demokratickým vývojem.
- Starají se o poradenství, zaměstnávání, vzdělávání a bydlení skupin ohrožených sociálním vyloučením.

NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE (NNO) ZABÝVAJÍCÍ SE CHUDOBOU A SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Co je hlavním cílem NNO a jaké plní funkce?

Komparativní výhodou nestátních neziskových organizací, zabývajících se chudobou a sociálním vyloučením, je jejich **a priori nediskriminační postoj**, který vyplývá z toho, že skupina občanů ve snaze o veřejný prospěch se zaměří na problém, který může ostatním připadat jako nepříjemný, obtížný a nerealizovatelný. Uplatňuje se také selektivní **důvěra NNO ve vlastní schopnosti**. Do třetice je výraznou charakteristikou **ochota angažovat samotnou cílovou skupinu**, tedy lidi ohrožené sociálním vyloučením či žijící v odloučených komunitách při realizaci cílů, které si organizace stanoví, a projektů, které organizace realizuje. Tyto tři elementy, které nalezneme v každé nestátní neziskové organizaci sociálního segmentu třetího sektoru, se uplatňují jak uvnitř skupiny, tak také navenek.

Porozumět významu mainstreaming sociálního začleňování je základ. Zvnitřnit jej ve svém uvažování a rozhodování je druhá věc. A nakonec uvedení do praxe teprve dokáže, že cíle bylo dosaženo.

„Každé z těchto dětí má doma závažné problémy. Jsou klienty našeho střediska. Ve zpěvu a tancích nacházejí úlevu“, říká pracovnice občanského sdružení Drom v Brně.

- Hlavním tématem je vymýtit extrémní chudobu, zvláště chudobu dětí.
- Formulovat národní zadání k problémům chudoby, přinejmenším konzultovat zásadní formulace.
- Poskytovat informace o Evropské unii a nadnárodních organizacích, které podporují rozvoj sociálních služeb a sociální začleňování.
- Zastávat zájmy lidí žijících v chudobě.
- Poskytovat sociální služby.
- Pořádáním kampaní uvědomovat společnost o nutnosti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.
- Sledovat rovnováhu společenského klimatu vůči chudobě a sociálnímu začleňování.
- Upozorňovat a uvědomovat vedoucí politiky o otázkách, které vytvářejí protějšek ekonomickým aspektům.
- Tvořit praktické projekty proti chudobě a sociálnímu vyloučení.
- Podněcovat výzkum v oblastech sociologie, sociální politiky a sociálních služeb.
- Dávat lekce týkající se mainstreamingu sociálního začleňování.
- Upozorňovat na praktické problémy při tvorbě strategických dokumentů a podílet se na sledování a hodnocení jejich výstupů.

POLITICI A NNO

Co mohou získat politici na úrovni národní, krajské a lokální využitím tématu mainstreamingu sociálního začleňování?

- Získávání detailních informací z oblasti sociální, zejména sociálního začleňování.
- Znalost různých perspektiv chudoby a sociálního vyloučení.
- Výměna informací, porozumění a příklady dobré praxe.
- Příležitost propojovat lokální zkušenosti na národní úroveň.
- Příležitost k lobování.
- Kontakty na odborné společnosti, nestátní neziskové organizace a spolky.
- Vědomí evropské sounáležitosti.
- Plánování s evropskými parametry.
- Informace o grantových výzvách.
- Školení pro zaměstnance.
- Aktuální informace ze sociální oblasti všeobecně.

Co mohou získat politikové od NNO, zabývajících se chudobou a sociálním vyloučením?

Politik přirozeně získává názor prostřednictvím vlastních zkušeností. Nebývá šťastné, jsou-li jeho zkušenosti v určitém oboru výhradně negativní.

Prozíravý politik najde klíčové lidi z neziskového sektoru a:

- využívá jejich zkušeností,
- využívá pracovní týmy k aktuálnímu řešení problémů,
- sbírá znalosti od špičkových specialistů v oboru,
- seznamuje se s problémy obce, města, kraje, do nichž není detailně zasvěcen,
- získává kontakty na lokální NNO,
- nepouští se do řešení problému bez předchozí diskuse,
- přidává se k akcím, které NNO pořádají,
- pozná, kdo je kdo v NNO, koho zastupuje, jak je spolehlivý, kooperativní, otevřený k řešení problémů,
- nemá problémy s transparentností,
- ověřuje si odlišnou působnost vlády otevřené lidem,
- uplatní větší vliv,
- zakusí důvěru veřejnosti.

Hlavní proud se vyznačuje v minulosti již vícekrát použitými a osvědčenými přístupy.

O to obtížnější je začít s tématem sociálního začleňování před členy formální skupiny (např. rady, zastupitelstva), která se jím nehodlá zabývat.

Můžeme se učit jeden od druhého, ale co je to za kritéria? Jsme příliš noví! Naše „řízení“ je neformální, a proto může působit nerealisticky. O důvod víc, odhodlat se k prosazování mainstreamingu sociálního začleňování.

HLAS LIDÍ ŽIJÍCÍCH V CHUDOBĚ A POLITIKA MAINSTREAMINGU SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ

Evropská síť proti chudobě – EAPN (European Anti Poverty Network) – pořádá od roku 2001 pravidelně jedenkrát za rok bruselské setkání osob žijících v chudobě. Od roku 2005 se účastní i česká síť – EAPN ČR. Ačkoliv se setkání účastní jen obyvatelé ze zemí Evropy, lidé, kteří zažijí tato setkání, získávají obrovskou zkušenost v tom, že si uvědomí, s jakými problémy se potýkají chudí lidé v odlišných systémech. Nejcennější je poznání, že každý hlas je slyšen. Že názor každého z účastníků je považován za legitimní. Setkání vytvoří prostředí, v němž lidé v očích světa nevýznamní, hovoří o svém životě, o svých názorech a o svých vizích. Setkali jsme se s případy, kdy nejchudší Romové se zamýšleli nad tím, jak pomoci chudým v jiných zemích, jindy že lidé žijící v chudobě vytvořili model vzdělání přístupného každému, kdo se chce vzdělávat a tak podobně.

Sebereflexe, posílení sebevědomí a odhodlání k akci jsou nejdůležitějšími praktickými výstupy z bruselských setkání osob zakoušejících chudobu. Na rozdíl od všeobecně přijímaného názoru, že chudí nemají co dělat při procesech rozhodování, jsou setkání osob žijících v chudobě dokladem, že otázky sociálního začleňování a opatření proti chudobě a sociálnímu vyloučení nelze řešit výhradně exekutivním postupem nebo politickým rozhodnutím, nýbrž za účasti představitelů cílových skupin.

V lokální a regionální politice je třeba nabrat směr k participaci těch, o kterých lokální a regionální politika rozhoduje⁶. U nás je obvyklé paritní zastoupení politických stran. Bez zpochybňování tohoto pravidla je třeba, aby si politik současně uvědomoval, že k spravedlivým rozhodnutím je třeba nejen politického konsensu, ale též praktického rozumu.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ SKOK A MAINSTREAMING SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ

Motto:

„Nikdy nepochybuje o tom, že malá skupina přemýšlivých a zapálených občanů může změnit svět. Vlastně je to jediná věc, která jej kdy změnila.“

Margaret Mead, americká antropoložka.

SKOK – původní název znamenal Stálá Komise Oborové Konference. Na podzim roku 1996, kdy končila svoji práci SKK (Stálá komise konference NNO) byl předpoklad, že se k tomuto nově vytvořenému názvu budou hlásit oborové NNO a budou tvořit například SKOK-KO v kultuře,

⁶ Uvedme příklad z hlavního města Aljašky Anchorage. Starosta města má jako poradní sbor ke svým rozhodnutím sociální komisi, která kopíruje složení obyvatel města: Podíl mužů a žen, podnikatelských subjektů a neziskových organizací, etnického a národnostního složení. Přiměřený podíl v sociální komisi města zaujímají „domorodci“, což jsou většinou místní Eskymáci žijící se rybolovem a zachovávající své tradice.

SKOK-HO humanitárních organizací apod. K organizacím působícím v sociální a zdravotně sociální oblasti nikdo další nepřistoupil, a tak si skupina osvojila SKOK jako výraz pro svoji činnost v rámci nestátních neziskových organizací. Členové skupiny vytvořili síť. **Nikoliv strukturu, ale síť**, a s tímto vlastním pohledem na společenství organizací si SKOK stačí dodnes. Před pěti lety konečně vzniklo občanské sdružení, konto v bance a miniaturní sekretariát. Léta práce jako neformální organizace všechny zocelila. Tak jako dřív se každý měsíc v roce schází výkonný výbor a jednou za rok členové SKOK. Dobré jméno o. s. SKOK je založeno zejména na **poslání**, které se za celou dobu trvání SKOK nezměnilo, jen se postupem doby aktualizovalo:

- **podílet se na tvorbě sociální politiky,**
- **rozvíjet nové formy humanitární pomoci, sociálních a zdravotně sociálních služeb,**
- **podporovat NNO sociálního zaměření,**
- **zprostředkovat veřejnosti informace z oblasti sociální pomoci a podpory,**
- **prosazovat standardy kvality, nezávislé inspekce a komunitní plánování v sociálních službách,**
- **monitorovat situaci a podílet se na tvorbě dokumentů, k nimž se ČR zavázala jako členská země EU,**
- **podílet se na činnosti sítí NNO působících v sociální a zdravotně sociální oblasti v evropských zemích.**

Zaměření na kvalitu sociálních služeb, její standardy, plánování vedoucí k nalezení optima v poměru kvalita vs. cena a princip dobrovolných inspekcí velmi sjednotily organizace a daly členům SKOK působícím v sociální a zdravotně sociální oblasti impuls k společnému vnímání změny v sociálních službách. Většina NNO se přiklonila k dodržování standardů kvality i za cenu různých administrativních obtíží. Spolupráce na tvorbě zákona o sociálních službách byla motivována hlavně představou, že standardy kvality budou úhelným kamenem při posuzování poskytovatelů sociálních služeb, a že si tím NNO vyslouží „ostruhy“, s nimiž se budou moci utkat s ostatními poskytovateli sociálních služeb – na poli kvality.

Zákon o sociálních službách byl koncipován poněkud odlišně. Dvě hlavní premisy – rovné posuzování kvality a rovné financování – se poněkud zauzlily. Z dokládání standardů kvality se stala papírová válka a z rovného financování preference zařízení sociální péče zřizovaných kraji.

Sociální služby pokrývají prakticky celý segment skupin ohrožených sociálním vyloučením. I v případech, které se zdají být odlišné, jako např. péče o seniory, se řeší podle nových standardů kvality. Rozhodující je, je-li senior v situaci, kdy si může vybrat program, poskytovatele a místo. Vzhledem k tomu, že sociální začleňování od počátku patřilo k základním devizám SKOK, stalo se hlavním kritériem, od něhož se členství ve SKOK odvíjelo.

SKOK o. s. vydává měsíčně informační Bulletin, který je elektronicky rozesílán na více než 1 000 e-mailových adres NNO, poskytovatelům sociálních a zdravotně sociálních služeb a pracovníkům veřejné správy. Bulletin je jedním z informačních kanálů o projektu tématu evropské politiky sociálního začleňování v České republice. Blíže na www.skok.biz

O PROJEKTU STOP SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ

V červnu 2006 došlo k dohodě mezi Informačním centrem neziskových organizací (ICN), ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV), Národní sítí zdravých měst (NSZM), sdružením Europeum, EAPN Česká republika o. s. a SKOK o. s. o realizaci projektu STOP sociálnímu vyloučení II. Projekt navázal na předchozí STOP sociálnímu vyloučení I, který SKOK uskutečnil v roce 2005/6 ve spolupráci s Informačním centrem neziskových organizací, MPSV a servisní organizací Svazu měst a obcí MEPCO.

STOP sociálnímu vyloučení je název projektu, který si klade za cíl seznámit veřejnost, neziskové organizace a zástupce obcí a regionů s tématem sociálního začleňování. V rámci projektu se veřejnosti představují zajímavé a originální projekty, které novými formami a přístupy řeší problémy sociálně vyloučených skupin, jako například dlouhodobě nezaměstnaných, zdravotně postižených nebo seniorů. Jejich prezentace slouží jako inspirace a návod i dalším organizacím či obcím.

Také tato brožura s názvem „**Co je mainstreaming sociálního začleňování**“ je vydána jako součást projektu.

Ve dnech 4.–5. října 2007 pořádá SKOK o. s. v rámci výše uvedeného projektu v Opavě pod záštitou místopředsedy vlády a ministra práce a sociálních věcí RNDr. Petra Nečase VI. konferenci NNO působících v sociální a zdravotně sociální oblasti na téma „**Mainstreaming sociálního začleňování – efektivní změna ve vládních politikách, v strategickém plánování a přístupu k veřejnosti**“.

Projekt podpořila **Evropská komise**, odbornou a finanční podporu poskytlo také Ministerstvo práce a sociálních věcí.

DOPORUČENÍ

Mainstreaming sociálního začleňování znamená věnovat více pozornosti základním sociálním otázkám:

- **bezdomovectví,**
- **extrémní chudobě,**
- **chudobě dětí,**
- **základním sociálním službám.**

Neopominutelné je hledisko gender: je rozdíl mezi problémy mužů a žen migrantů, mezi problémy mužů a žen dlouhodobě nezaměstnaných, mezi dluhy, které působí muži, a které působí ženy, mezi komerčními sexuálními pracovníky a pracovnicemi, rozdílný je obchod se ženami a mužský podíl na tomto obchodu, nehledě na děti, které se do této skrumáže nešťěstí a zločinu rodí.

Zrcadlem mainstreamingu sociálního začleňování v každé zemi je **Národní akční plán sociálního začleňování** (NAPSI). **Modely dobré praxe** mají význam nejen pro multiplikaci ve vlastní zemi, ale i v dalších zemích EU. Mnozí se mohou poučit i z příkladů špatné praxe – tak takhle ne!

Krom opatření, která v NAPSI chystají ústřední orgány státní správy, je potřeba popřát sluchu **NNO s konkrétními zkušenostmi s potíráním chudoby a sociálního začleňování**. Nejen pro příklady dobré praxe, které tyto organizace průběžně nabízejí, ale zejména pro jejich schopnost adaptovat nové přístupy a nové metody práce s lidmi ohroženými sociálním vyloučením a lidmi žijícími ve vyloučených komunitách. Konkrétním příkladem je **zahrnutí lidí žijících v chudobě do debat o chudobě a sociálním začleňování**. NNO se také podílejí na monitoringu plnění NAPSI tím, že z jeho deklarácí a výstupů nespouštějí oko.

Mainstreaming sociálního začleňování potřebuje pluralistický přístup: připravené, ochotné a spravedlivé politiky, úředníky, nestátní neziskové organizace a lidi žijící v chudobě.

Mainstreaming sociálního začleňování je ideálním pomocníkem při odstraňování bariér mezi těmi, kdo „dělají politiku“ a cílovými skupinami.

Literatura:

1. Mainstreaming Social Inclusion Research Report, Combat Poverty Agency, February 2004
2. Národní akční plán sociálního začleňování 2004–2006 MPSV 2004
3. MSI Conference, Brusel, 23.–24. 6. 2005
4. John Tierney, Evaluation of EAPN, March 2005
5. Mainstreaming Social Inclusion, Combat Poverty Agency, 2005
6. Marie Dohnalová, Jaroslav Malina, Slovník antropologie občanské společnosti, 2006
7. Nadační bulletin Fóra dárců 2/2007

MAINSTREAMING SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ – VLIV NA STRATEGIE, PLÁNOVÁNÍ A POLITIKY

**Mgr. Zuzana Zajarošová, DG III Social Cohesion,
Rada Evropy, Strasbourg**

Obsah:

1. Princip a historie mainstreamingu
2. Co přinesl projekt Mainstreaming sociálního začleňování aneb Lepší politiky – lepší výsledky
3. Příklady použití mainstreamingu sociálního začleňování:
4. Irsko
5. Portugalsko
6. Nizozemí
7. Česká republika
8. Definice pojmu Mezinárodní organizace práce (ILO)
9. Závěr

PRINCIP A HISTORIE MAINSTREAMINGU

Princip mainstreamingu, ve smyslu zohlednění určité problematiky při tvorbě politických nástrojů procházejících napříč politickým spektrem, je používán v různých oblastech veřejné politiky, konkrétně ve vzdělávání, zdravotnictví, v oblasti lidských práv a prosazování rovných příležitostí. Díky kontextu rovnosti mužů a žen se v průběhu 90. let minulého století mainstreaming dostal do popředí politické debaty.

Na evropské úrovni se mainstreaming sociálního začleňování objevuje v souvislosti s Lisabonskou strategií a rozšířením Otevřené metody koordinace do oblasti sociálního začleňování. Závěry portugalského předsednictví ze summitu v Lisabonu v roce 2000, v části věnované modernizaci Evropského sociálního modelu, hovoří o potřebě zohlednit sociální začleňování na národní úrovni do politik zaměstnanosti, vzdělávání, zdravotnictví a bytové politiky. Na komunitární úrovni by tato potřeba měla být doplněna aktivitami v rámci strukturálních fondů.

Mainstreaming je dále jako nástroj explicitně uveden v první Sociální agendě na léta 2000–2005, která je evropským programem sociální politiky. Agenda formuje integrovaný evropský přístup k dosažení ekonomické a sociální obnovy navržené Lisabonem. Jejím cílem je zajistit pozitivní a dynamický vztah hospodářské a sociální politiky a politiky zaměstnanosti. Agenda si stanovuje jako cíle zvýšení zaměstnanosti, sociální politiku zajišťující vysokou úroveň sociální ochrany, kvalitní a dostupné sociální služby, rovné příležitosti a šance pro všechny a zejména zajištění dostupnosti základních sociálních práv. K dosažení těchto cílů agenda uvádí nástroje, které mají být využity a vhodně kombinovány. K těmto nástrojům patří Otevřená metoda koordinace, strukturální fondy, sociální dialog a mj. také mainstreaming.

V návaznosti na rozšíření Otevřené metody koordinace do oblasti sociálního začleňování, členské státy EU přijaly první společné cíle v boji s chudobou a sociálním vyloučením. Cíl snížit chudobu a sociální vyloučení by měl být, dle společných cílů, zohledněn při přípravě všech veřejných politik. Mainstreamingu má být dále využito k zapojení všech relevantních aktérů na všech úrovních do tvorby politiky sociálního začleňování a k vytvoření vhodných koordinačních mechanismů.

V roce 2006 došlo v reakci na hodnocení Lisabonské strategie k revizi tohoto procesu a k nové definici společných cílů. Na potřebu mainstreamingu je zde odkazováno v cíli zaměřeném na institucionální zajištění procesu sociálního začleňování na národní úrovni. Členské státy by měly, chtějí-li výrazně snížit chudobu a sociální vyloučení, zajistit mj., aby problematika chudoby a sociálního vyloučení byla zohledněna ve všech příslušných veřejných politikách, včetně hospodářských a rozpočtových politik, politik vzdělávání a odborné přípravy a programů strukturálních fondů (zejména Evropského sociálního fondu).

CO PŘINESL MEZINÁRODNÍ PROJEKT MAINSTREAMING SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ (MSI)

Na evropské úrovni nebyl ze strany orgánů EU mainstreaming sociálního začleňování nijak blíže specifikován a jeho interpretace a zejména využití v praxi bylo ponecháno v kompetenci členských států. Pochopení mainstreamingu sociálního začleňování se však v jednotlivých členských státech EU liší. Jako reakce na tento problém vznikl několikiletý projekt Mainstreaming sociálního začleňování (MSI)⁷.

V první fázi tohoto projektu došlo k zmapování chápání mainstreamingu sociálního začleňování v partnerských zemích projektu.

V druhé fázi projektu byly stanoveny charakteristiky efektivního mainstreamingu sociálního začleňování při tvorbě politických nástrojů a byla vytvořena metodika hodnocení mainstreamingu sociálního začleňování.

V druhé fázi MSI projektu, které se účastnilo také Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, byla přijata následující pracovní definice mainstreamingu sociálního začleňování. Definice byla přejata z prvního českého Národního akčního plánu sociálního začleňování a dále rozpracována.

Mainstreaming sociálního začleňování je definován jako integrace problematiky chudoby a sociálního začleňování, včetně perspektivy rovnosti, do všech oblastí a úrovní tvorby politik a prosazuje se pomocí participace veřejných orgánů, sociálních partnerů, nevládních organizací a dalších relevantních aktérů.

Integrací problematiky chudoby a sociálního vyloučení do všech oblastí veřejné politiky rozumíme promítání této problematiky do různých úrovní procesu politik, tj. do tvorby koncepce, plánování, návrhu, realizace, monitorování a konečně hodnocení úspěšnosti politik.

Kniha Lepší politiky, lepší výsledky – mainstreaming sociálního začleňování, která je výstupem druhé fáze projektu, charakterizuje ideální mainstreaming sociálního začleňování

⁷ Více informací o projektu je k dispozici na internetové stránce www.europemsi.org

následně: V procesu plánování neboli tvorby koncepce jakékoliv veřejné politiky by měly být zohledněny dopady této politiky na úroveň chudoby. Hodnocení dopadu by mělo být prováděno kvalifikovanými odborníky. Takový postup by v případě většiny států EU vyžadoval komplexní změnu ve způsobu, jakým se veřejná politika vytváří a zejména politickou vůli tuto změnu provést. Aby připravované politiky reflektovaly měnící se sociální situaci a tím i lidské potřeby, měly by do jejich přípravy být zapojeni i další aktéři, jako např. sociální partneři, nestátní neziskové organizace a také osoby se zkušeností s chudobou. Realizované politiky by měly být průběžně monitorovány a jejich, jak přímý, tak nepřímý dopad na úroveň chudoby by měl být průběžně zjišťován.

Aby byl mainstreaming v praxi efektivní, měly by jej provázet aktivity zaměřené na zvýšení o jeho povědomí, tak aby byl jednotlivým aktérům zapojeným do procesu srozumitelný.

Shrňme-li tento odstavec jednou větou,

pro efektivní mainstreaming sociálního začleňování je nezbytné odhodlané politické vedení, vybudované administrativní struktury s dostatečně kvalifikovaným personálem, otevřenost aktérů ke spolupráci a zohlednění výsledků takové spolupráce a v neposlední řadě také efektivní monitorovací a evaluační mechanismy.

Na případech následujících zemí si ukážeme, jak je nástroj mainstreaming sociálního začleňování využíván při tvorbě, implementaci a monitorování dopadu politik sociálního začleňování.

V Irsku

je cílem mainstreamingu sociálního začleňování identifikovat problémy způsobující chudobu a sociální vyloučení a jejich původ a zajistit, aby všechny vládní politiky a programy přispěly k redukci těchto problémů a jejich původu. Nástroj, který je k tomuto využíván se nazývá Hodnocení dopadu chudoby – Poverty Impact Assessment (dříve známý pod názvem Poverty Proofing). Tento nástroj vyžaduje od ministerstev, obecních úřadů a vládních agentur v Irsku zhodnocení potenciálního dopadu připravované politiky nebo programu na chudobu a nerovnost ve společnosti. Hodnocení dopadu musí být provedeno ve fázi přípravy politiky a odhadnuto pro fázi implementace. Předkladatel politiky se musí soustředit zejména na dopad politiky na následující rizikové skupiny: ženy, děti a mládež, senioři, osoby se zdravotním postižením, traveleři, migranti a etnické menšiny, osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj propuštěné a lidi žijící v deprivovaných oblastech ve městě či na venkově.

Pro ilustraci zde uvedu příklady veřejných politik, jejichž dopad na chudobu je při jejich tvorbě odhadován.

Na centrální úrovni se jedná o základní strategické dokumenty jednotlivých resortů, odhad rozpočtu i návrh rozpočtu, přehled výdajů a hodnocení programů, Národní rozvojový plán, aj.

Na úrovni vládních agentur se jedná o strategické dokumenty, pracovní plán a navrhované programy. Na úrovni municipalit hodnocení podléhají zejména tyto dokumenty: rozvojový plán konkrétní oblasti a z něj vyplývající strategie, operační plány, a plány poskytování služeb.

Návrh na zavedení nebo zvýšení poplatků za služby, jako např. zpoplatnění odvozu odpadu, musí také doprovázet hodnocení dopadu na úroveň chudoby.

Hodnocení dopadu politiky na chudobu probíhá ve dvou fázích.

- V první fázi je nutno vyplnit tabulku, která zjišťuje zda úroveň plánovaných výdajů spojených s implementací politiky vzroste, zda bude mít předkládaná politika dopad na již existující politiky a na výše uvedené rizikové skupiny obyvatel. Je-li alespoň na jednu otázku odpovězeno kladně, předkládající instituce musí
- v druhé fázi provést podrobnou analýzu dopadu příslušné politiky. V této fázi je hodnocen konzultační proces; jsou vysvětleny základní cíle navrhované politiky; identifikovány skupiny obyvatel, kterých se politika dotkne; uvedeny rozdíly mezi cílovými skupinami a rozdílné profity z navrhované politiky.

Dále je hodnocen dopad na výše uvedené cílové skupiny na škále negativní – žádný – pozitivní. V případě žádného dopadu, je návrhovátelem požádán se zamyslet nad možnými alternativami, které budou mít pozitivní dopad na úroveň chudoby ve smyslu jejího snížení. U pozitivního dopadu jsou předkladatelé dotázáni uvést nástroje, které efekt způsobí a odhadnout kvantitativně výši takového dopadu.

Součástí hodnocení je návrh monitorovacího mechanismu dopadu politiky na chudobu.

V závěru je mj. hodnocen dopad na cíle Národního akčního plánu sociálního začleňování.

Portugalsko

V Národním akčním plánu sociálního začleňování na léta 2006–2008 popisuje zavedení nové institucionální struktury která má zajistit, aby veřejné politiky tvořené na národní úrovni braly v potaz širokou povahu chudoby a sociálního vyloučení a oprostily se od přílišného resortismu. Na každém ministerstvu dojde k vytvoření administrativních jednotek tzv. Focal points, které budou na zohledňování principů politiky sociálního začleňování do tvorby svých resortních politik dohlížet. Portugalsko si od změny slibuje, že dojde k zohlednění problematiky chudoby a sociálního vyloučení v sektorových politikách (např. vzdělávání, bytová politika). Pracovníci, kteří budou těmito Focal Points, budou profesionálové z odborů plánování jednotlivých resortů a budou vyškoleni v problematice sociálního začleňování a jejím významu.

Nizozemsko

Také v nizozemské iniciativě Operatie Jong – Operace mládež jsou využívány principy mainstreamingu sociálního začleňování. V letech 2003 až 2006 došlo v rámci této iniciativy k užší spolupráci pěti ministerstev⁸, v jejichž resortu leží tvorba politik, které mají dopad na mládež. Cílem bylo od-

⁸ ministerstvo zdravotnictví, blahobytu a sportu, ministerstvo vnitra, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství, kultury a vědy.

stranit bariéry na lokální úrovni v politice i praxi a pomoci mládeži, která je ohrožená sociálním vyloučením. Dvanáct oblastí, na které se politika s cílem zlepšení postavení rizikové mládeže orientovala, bylo vybráno v návaznosti na konzultační proces na všech úrovních, kterého se účastnily také nevládní subjekty. Mezi oblastmi byly například služby péče o děti a mládež ve škole a mimo školu, služby včasné intervence, veřejný prostor pro děti a mládež a nezaměstnanost mládeže. Cílem bylo zejména posílení spolupráce municipalit, které tvoří místní politiku zaměřenou na mládež, a expertů a dobrovolníků pracujících s mládeží a rodinami. Centrální roli v projektu hrají municipalita, které vytvářejí lokální plány pro jednotlivé oblasti. Slabou stránkou této iniciativy je neexistence monitorovacího mechanismu, který by hodnotil dopady přijatých opatření a jejich soulad s potřebami společnosti. Monitorovací mechanismus by měl být uveden do praxe v roce 2007.

V České republice

s odkazem na Národní akční plány sociálního začleňování 2004–2006 a 2006–2008 nejsou principy mainstreamingu sociálního začleňování na národní úrovni plně využívány. Oba plány shodně uvádějí, že principů mainstreamingu sociálního začleňování je využíváno v některých oblastech politiky sociálního začleňování, a to zejména v oblastech politik zaměřené na odstranění znevýhodněného postavení určitých skupin obyvatelstva, jako jsou Romové, osoby se zdravotním postižením, senioři nebo cizinci. Nástroji těchto politik jsou vládní strategie a koncepce⁹.

Dále lze principy mainstreamingu sociálního začleňování nalézt také ve strategických dokumentech zabývajících se určitou oblastí sociálního začleňování, jako např. v oblasti podpory rodiny v rámci Národní koncepce rodinné politiky. Tyto strategie přenášejí problematiku skupin, kterých se týkají, spolu se zvláštními úkoly napomáhajícími jejich sociální integraci do všech relevantních politik a činností vlády, jejich jednotlivých ministerstev, rad a výborů, ale dotýkají se i činnosti samospráv.

Definice a význam mainstreamingu v pojetí Mezinárodní organizace práce

Mainstreaming vede k lepšímu vládnutí tím, že vytváří proces tvorby politik založený na lepších informacích, v procesu politiky vede k větší transparentnosti a otevřenosti a pomáhá potírat „demokratický deficit“ tím, že v procesu politiky podněcuje prostřednictvím účinných konzultačních mechanismů širší individuální a skupinovou participaci.

Mainstreaming tedy jako proces potírá ty struktury ve společnosti, které přispívají k diskriminaci a znevýhodňování nebo tyto jevy udržují. Realizací postupu založeného na mainstreamingu se lze vyhnout zavádění politik a programů, které obnovují diskriminaci a zhoršují existující nerovnosti.

⁹ Koncepce romské integrace, Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením období, Národní program přípravy na stárnutí a Koncepce integrace cizinců na území ČR

Literatura:

- Atkinson, A.B., Marlier, E., Cantillon, B., Nolan, B.: *The EU And Social Inclusion: Facing the Challenges*, Policy Press, 2007
- **Combat Poverty Agency: Better Policies, Better Outcomes: Promoting mainstreaming social inclusion**, Combat Poverty Agency, Dublin, 2004
www.combatpoverty.ie/publications/BetterPoliciesBetterOutcomes_2006.pdf
- **Guidelines for Poverty Impact Assessment**
www.socialinclusion.ie/documents/PIAGuidelines4apr06.pdf
- **Národní akční plán sociálního začleňování ČR na léta 2004–2006**
- **Národní akční plán sociálního začleňování ČR na léta 2006–2008**
www.mpsv.cz
- Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006–2008 Portugalska
- **Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2006–2008 Irska**
http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/naps_en.htm
- **Old Common Objectives and New Common Objectives from 2006**
http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/objectives_cs.pdf
- **Rada Evropské unie: Závěry předsednictví, Lisabon 2000**
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm
- **Sociální agenda 2000–2005**
http://ec.europa.eu/employment_social/social_policy_agenda/social_pol_ag_fr.html
www.ilo.org/public/

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE:**Mgr. Jitka Košťálová, Městský úřad Lázně Bělohrad****Obsah:**

1. Bydlení pro osoby s nízkými příjmy
2. Začlenění romského žáka do základní školy

BYDLENÍ PRO OSOBY S NÍZKÝMI PŘÍJMY

Lázně Bělohrad je menší město v Královéhradeckém kraji s **3 704 obyvateli**, včetně čtyř přilehlých vesnic. Město má vynikající síť cyklostezek, možnost ubytování, běžecké terény. Je součástí sdružení obcí Podzvčičinsko. Lázně byly založeny v roce 1885, jsou od roku 1990 akciovou společností a dobře prosperují. Vedení města i lázní je dynamické, spolupráce výborná.

Jak město, tak lázně mají zájem na tom, aby vnější scéna byla pro obyvatele, lázeňské hosty a návštěvníky přátelská. Proto se město rozhodlo řešit ubytování obyvatel s nízkými příjmy. Pět rodin a jednotlivců bylo ubytováno v nájemném domě z konce 19. století, kde nebyl vodovod ani kanalizace a někteří obyvatelé trávili dny na dvorečku u pumpy. V případě zimy topili čím se dalo, někdy i dřevěnými součástmi střechy. Dům byl situován v centru města, v ulici naproti historickému Fričově museu, několik kroků od hlavního náměstí K. V. Raise.

Bytový dům pro osoby s nízkými příjmy v Lázních Bělohradě – únor 2007

Záměr města byl dům opravit a zachovat původní vzhled domu – ačkoliv to není a nebyla kulturní památka. Proto bylo rozhodnuto o demolici domu s tím, že uliční fasáda bude přesně kopírovat původní stav. Zastupitelstvo města záměr schválilo. Starosta se sešel s obyvateli domu a vysvětlil jim, že se na nezbytně nutnou dobu přestěhují do jiného domu v havarijním stavu a poté se budou moci nastěhovat zpět za předpokladu, že přijmou podmínky nájmu v nově rekonstruované budově. Vše proběhlo hladce. V létě 2005 obyvatelé uvolnili své byty. Na podzim 2006 již bydleli v nových bytech s běžným hygienickým standardem, vlastní koupelnou a WC.

Náklady na vybudování nového domu činily 6 850 000 Kč (3 850 000 Kč – dotace z prostředků státního fondu rozvoje bydlení ke krytí části nákladů spojených s výstavbou bytů pro příjmově vymezené osoby) – tj. 550 000 Kč na byt.

Město jako pronajímatel uzavřelo s nájemníky smlouvy na dobu určitou. Při neplacení nájemného, poškození zařízení bytu či rušení soužití s ostatními nájemníky bude smlouva vypovězena bez možnosti návratu. Obyvatelé tyto tvrdé podmínky přijímají jako spravedlivé. Do 9 měsíců od spuštění provozu v tomto nájemním domě se nevyskytl žádný případ neplacení nájemného či jiné nesrovnalosti. Mají-li obyvatelé nějaké problémy mezi sebou, řeší je ve vlastní kompetenci tak, aby neutrpěly dobré vztahy k městu¹⁰.

ZAČLENĚNÍ ROMSKÉHO ŽÁKA DO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Základní škola K. V. Raise v Lázních Bělohradě má 440 žáků. Do 3. třídy přišel romský chlapec Rajko, který začal šikanovat ostatní děti. Rodiče žáků podepsali petici, že bude-li tento chlapec chodit do školy, odhlásí z ní své děti a ty budou chodit do okolních škol v Jičíně, Nové Pace nebo Hořicích.

Ukázalo se, že chlapec bydlí s matkou a nevlastním otcem v podnájmu v nevyhovujících hygienických podmínkách. Rodiče neplatí elektřinu, chlapec nemá kde dělat domácí úkoly, nemá se kde vykoupat, nenosí si svačiny a jeho ošacení je obnošené. Jeho chování bylo reakcí na nepoměrně lepší sociální status ostatních dětí.

Ředitel školy se rozhodl vyřešit problém pozitivně. Jednoho z vychovatelů určil jako asistenta romského žáka. Ten se stará o to, aby chlapec vyrovnal svůj handicap vyplývající z odlišného sociálního a kulturního prostředí své rodiny. Dbá na jeho úkoly a úpravu zevnějšku. Přijetí chlapce ostatními žáky se zdařilo. Do základní školy začala chodit už i jeho mladší sestra a problémy ustaly. Matka nastoupila do zaměstnání na Městském úřadu při veřejně prospěšných pracích – při úklidu města, takže se zlepšila i finanční situace rodiny¹¹.

¹⁰ Vzor nájemní smlouvy připojen.

¹¹ Škoda, že je chybný systém rozdělování sociálních dávek – lidé bez vzdělání žijící v chudobě nemají motivaci – musí chodit do práce a peníze od sociálky jsou stejné, jako by nechodili. (Pozn. aut.)

Příloha:

NÁJEMNÍ SMLOUVA

Město Lázně Bělohrad
nám. K.V. Raise 35, 507 81 Lázně Bělohrad
zastoupené starostou Ing. Pavlem Šubrem
(dále jen pronajímatel) na straně jedné

a

..... r.č.

..... r.č.

oba bytem:

(dále jen nájemce) na straně druhé

uzavírají na základě schválení rady města dne 19. 1 2007 a § 685 Zákona č. 40/1964 Sb. (Občanského zákoníku) v platném znění (dále jen OZ) a nařízení vlády č. 146/2003 Sb. tuto nájemní smlouvu:

I.

Úvodem smlouvy pronajímatel prohlašuje, že je jakožto výlučný vlastník nemovitosti – domu č.p. 105, Malé náměstí, Lázně Bělohrad v kat. území Lázně Bělohrad v této smlouvě (dále jen „budova“) oprávněn pronajímat zde příjmově vymezeným osobám bytové i jiné prostory.

Pronajímatel ve výše uvedené budově přenechává touto smlouvou nájemci do užívání byt č. 1 v I. podlaží (dále jen byt).

Byt se skládá z pokoje, kuchyňského koutu, předsíně, koupelny s WC a skřípku č. 1.

Přesný rozsah vybavení a zařízení tohoto bytu je uveden včetně rozměrů v „Evidenčním listě“, který je součástí této smlouvy. Stav bytu, vybavení a příslušenství jsou podrobně uvedeny v „Protokolu o převzetí bytu“, který je součástí smlouvy a dokladem o fyzickém předání a převzetí bytu.

II.

1. Pronajímatel přenechává tento byt do užívání nájemci s účinností od 1. 2. 2007 na dobu určitou do 31. 1. 2008. Obnovení nájemní smlouvy je možné na základě žádosti nájemce podané dva měsíce před ukončením platnosti smlouvy původní s tím, že pronajímatel přezkoumá oprávněnost žádosti nájmu z hlediska dodržení podmínek stanovených v nařízení vlády č. 146/2003 Sb., o použití prostředků státního fondu rozvoje bydlení ke krytí části nákladů spojených s výstavbou bytů pro příjmově vymezené osoby.

2. Nájemce je povinen byt a další prostory příslušející k němu užívat v souladu s touto smlouvou tak, aby nenarušoval práva ostatních uživatelů v domě.

III.

Nájemce se zavazuje platit pronajímateli nájemné a úhrady za plnění spojená s užíváním bytu (dále jen „ceny služeb“). Povinnost platit nájemné a úhrady záloh vzniká dnem podpisu této smlouvy.

Výše nájemného a zálohy na ceny služeb byly stanoveny v „Evidenčním listu“.

Změnu výše nájemného a záloh na ceny služeb oznámí pronajímatel nájemci písemně. Nesouhlasí-li nájemce s oznámenou změnou, může proti ní do 15 dnů ode dne doručení sdělit pronajímateli své námítky, jinak se má za to, že se změnou souhlasí.

Nájemné a zálohy na ceny služeb /vč. vyúčtování/ jsou splatné měsíčně inkasem, a to nejpozději do posledního dne kalendářního měsíce, za který se nájemné platí.

Nezaplatí-li nájemce nájemné a zálohy na ceny služeb /vč. vyúčtování/ do 5 dnů po jejich splatnosti, je povinen zaplatit pronajímateli poplatek z prodlení. Výše poplatku z prodlení činí za každý den prodlení 2,5 promile dlužné částky, nejméně však 25 Kč za každý i započatý měsíc prodlení. Prodlení delší než tři měsíce je důvodem k výpovědi z nájmu bytu v souladu s § 711 odst. 2 písm. b) Občanského zákoníku v platném znění.

Úhrady za plnění spojená s užíváním bytu je pronajímatel povinen vyúčtovat nájemci 1x ročně. Nedoplatky nebo přeplatky budou zúčtovány v inkasu za měsíc červenec.

IV.

Nájemce se seznámil se stavem pronajímaného bytu a podpisem této smlouvy potvrzuje, že jej přebírá ve stavu způsobitelném k užívání.

Vzhledem k tomu, že se jedná o novostavbu, je nutno dodržovat režim větrání minimálně 5x denně na 10 minut otevřením celého okna, aby vlivem zvýšené vlhkosti nedošlo ke vzniku plísní v bytě. V případě vzniku plísní nedostatečným větráním hradí opravy nájemce.

Nájemce není oprávněn pronajatý byt nebo jeho část přenechat jinému do podnájmu (obec nedá souhlas s uzavřením smlouvy o podnájmu). Porušení této povinnosti se považuje za porušení povinnosti nájemce podle § 711 a může být důvodem k výpovědi z nájmu.

Nájemce není rovněž oprávněn provádět jakékoliv změny stavebního charakteru v pronajatém bytě bez předchozího písemného souhlasu pronajímatele, který však nenahrazuje souhlas příslušného orgánu státní správy nebo samosprávy. Povolené úpravy je povinen provádět odborně a nese za ně odpovědnost.

Nájemce je povinen hradit drobné opravy v pronajatém bytě, související s jeho užíváním a náklady spojené s běžnou údržbou bytu tak, jak jsou uvedené v nařízení vlády ČR č.285/1995 Sb. a ve znění pozdějších předpisů. Nájemce bere na vědomí, že pronajatý byt nesmí trvale užívat jiné osoby než ve smlouvě uvedené.

V.

Nájemce bytu se zavazuje dodržovat požární, bezpečnostní a hygienické předpisy vztahující se k užívání bytu a společných prostor domu. Nájemce je povinen vést k této zodpovědnosti i členy své domácnosti, osoby s ním bydlící i případné hosty. Nájemce nese plnou zodpovědnost za bezpečnost svou i všech osob, které s ním v bytě bydlí nebo se tam zdržují s jeho souhlasem či se souhlasem členů jeho domácnosti.

Nájemce bytu je povinen provádět úklid společných prostor v domě a venkovních prostor přilehlých k domu, posyp přístupových cest v případě náledí a odklizení sněhu z přístupových cest.

VI.

Nájem bytu zanikne písemnou dohodou mezi pronajímatelem a nájemcem nebo písemnou výpovědí. V případě, že nájem byl sjednán na dobu určitou, skončí uplynutím této doby. Nájemce je povinen byt vyklidit a vyklizený předat pronajímateli ve stejném stavu, v jakém jej převzal, s přihlédnutím k obvyklému opotřebením, a to následující den po skončení nájmu bytu, pokud se nedohodnou s pronajímatelem jinak. O předání bytu se pořídí zápis.

Pokud dal pronajímatel nájemci výpověď z nájmu bytu, a vyklizení bytu je v rozsudku vázáno na zajištění přístřeší, náhradního ubytování nebo náhradního bytu, je nájemce povinen byt vyklidit a vyklizený předat pronajímateli do 15 dnů po doručení výzvy (ve smyslu správního řádu) k vyklizení do zajištěného přístřeší nebo bytové náhrady.

VII.

V případě, že pronajímatel uzavřel tuto smlouvu na základě nepravdivých údajů uvedených nájemcem, je tato nájemní smlouva neplatná podle § 49 a Občanského zákoníku.

Nezačne-li nájemce byt užívat do tří týdnů ode dne platnosti nájemní smlouvy, pozbývá tato nájemní smlouva platnosti.

VIII.

V ostatním se vzájemné vztahy mezi nájemcem a pronajímatelem, pokud tato smlouva nestanoví jinak, řídí ustanoveními § 663 a násl. Občanského zákoníku.

Účastníci s obsahem smlouvy souhlasí, což stvrzují vlastnoručními podpisy. Tato smlouva je pořízena ve dvou výtiscích a nabývá platnosti a účinnosti podpisem oběma smluvními stranami. Smlouva může být změněna jen souhlasným písemným vyjádřením obou smluvních stran.

Uzavřením této smlouvy pozbývají platnosti a účinnosti veškeré časově jí předcházející nájemní smlouvy na byt, který je jejím předmětem.

Lázně Bělohrad dne 25. ledna 2007

Ing. Pavel Šubr, starosta
pronajímatel

nájemci